

2021-04-01
S2021/03118 (delvis)

Socialdepartementet

Socialstyrelsen
106 30 Stockholm

Uppdrag att stärka och utveckla stödet till barn som anhöriga

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att, under perioden 2021–2025, stärka och utveckla stödet till barn i familjer med skadligt bruk, missbruk eller beroende, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning, där samtidigt våld förekommer eller där en förälder eller vårdnadshavare lider av en allvarlig sjukdom eller plötsligt avlider, i enlighet med regeringens strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021-2025 (prop. 2020/21:132), den s.k. ANDTS-strategin. I uppdraget ingår även att stärka stödet till barn vars förälder eller vårdnadshavare är frihetsberövad.

Arbetet ska ske i nära samverkan med Folkhälsomyndigheten. Inom ramen för uppdraget ska Socialstyrelsen även inhämta kunskap och information samt i lämpliga delar samverka med andra relevanta myndigheter och aktörer, däribland Kriminalvården, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för delaktighet, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), kommuner och regioner samt patient-, brukar- och anhörigorganisationer och organisationer som företräder barn och unga.

Socialstyrelsen får för uppdragets genomförande använda 7 000 000 kronor under 2021. Av dessa medel får Socialstyrelsen fördela 1 500 000 kronor till Nationellt kompetenscentrum anhöriga (NKA). Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 9, anslaget 1:8 Bidrag till psykiatri, anslagsposten 3 Till Kammarkollegiets disposition. Medlen utbetalas engångsvis efter rekvisition ställd till Kammarkollegiet. Rekvisitionen ska ske senast den 1 december 2021. Medel som inte har utnyttjats ska återbetalas till

Kammarkollegiet senast den 30 mars 2022. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning över använda medel lämnas till Kammarkollegiet.

Socialstyrelsen ska, senast den 1 september 2021, delredovisa till uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Delredovisningen ska innehålla en plan för uppdragets genomförande samt de aktiviteter och insatser som myndigheten avser att vidta inom ramen för uppdraget. Av delredovisningen ska också framgå hur dessa aktiviteter och insatser förhåller sig till ANDTS-strategins mål och insatsområden. Socialstyrelsen ska därefter årligen under perioden 2022–2025, senast den 28 mars, inkomma med årliga delredovisningar till Regeringskansliet (Socialdepartementet) med kopia till Folkhälsomyndigheten. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) med kopia till Folkhälsomyndigheten senast den 28 mars 2026. I slutredovisningen ska en utvärdering av det arbete som har genomförts inom ramen för uppdraget framgå. Utöver att redovisa resultaten för insatserna ska utvärderingen innehålla en bedömning av i vilken utsträckning som insatserna bidragit till att uppnå syftet med uppdraget. Slutredovisningen ska därutöver innehålla rekommendationer och förslag på fortsatta utvecklingsbehov inom området. Rekvisition, återbetalning och redovisning ska hänvisa till det diarienummer som detta beslut har.

Ärendet

Många barn växer upp i en familj där det förekommer våld eller där en förälder har missbruksproblem, psykisk ohälsa, är frihetsberövad, lider av en allvarlig sjukdom eller plötsligt avlider. Det kan innebära oro, orimligt ansvarstagande, förändringar i vardagen och svåra upplevelser, vilket för barnen kan leda till skolsvårigheter, egen ohälsa och andra negativa konsekvenser på sikt. Att dessa barn får ett adekvat och anpassat stöd är av central betydelse för barnens hälsa och fortsatta utveckling. Det kan handla om allt från behov av barnanpassad information, klargöranden, stöd till föräldrar och anhöriga för att klara vardagen, till mer riktade insatser och behandling. Stödet behöver inriktas på såväl hela familjens som respektive föräldrars och barnets behov. Även det ofödda barnet behöver skyddas från skador till följd av exponering av alkohol och narkotika under fosterlivet. De barn som föds med skador till följd av sådan exponering behöver, under sin uppväxt, få adekvat stöd utifrån sina behov och förutsättningar.

Att uppmärksamma och stärka stödet till barn som anhöriga har varit en prioriterad åtgärd inom ramen för regeringens tidigare ANDT-strategier.

Som en del av strategiarbetet har Socialstyrelsen under perioden 2011–2015, i samråd med Folkhälsomyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner, haft i uppdrag att leda, samordna och stimulera till ett nationellt utvecklingsarbete riktat till barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning, där samtidigt våld förekommer eller där en förälder eller vårdnadshavare plötsligt avlider (S2011/06353). Uppdraget förlängdes under 2016 och har även omfattat perioden 2017–2020 (S2017/01014).

Inom ramen för uppdraget har Socialstyrelsen, i nära samarbete med andra nationella och regionala aktörer, bedrivit ett omfattande utvecklingsarbete som bl.a. har lett till ökad kunskap om dessa barn och deras behov, och utvecklat nätverk för professionella, i syfte att stimulera utvecklingsarbete och sprida framgångsrika arbetssätt. Ett resultat av det mångåriga utvecklingsarbetet är att kunskapen om barn som anhöriga och deras behov väsentligt har förbättrats och steg har tagits närmare ANDT-strategins mål dvs. att barn inte ska skadas av föräldrars missbruk och beroende och att psykisk ohälsa av familjerelaterade orsaker minskar hos barn och unga. Socialstyrelsen har parallellt med detta utvecklingsarbete även haft regeringens uppdrag att kartlägga vilka insatser barn vars föräldrar är frihetsberövade erbjuds och om dessa insatser svarar upp mot de behov som dessa barn har.

I mars 2021 beslutade regeringen om en ny strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025 (prop. 2020/21:132). Strategin lägger grunden för det arbete som ska genomföras inom ANDTS-området under perioden 2021–2025. I strategin lyfter regeringen fram att en central målsättning är att skydda barn och unga mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar. Denna ambition bör enligt regeringens mening integreras i samtliga relevanta delar av strategiarbetet. Det handlar både om att skydda barn och unga från eget bruk och att skydda barn och unga från skadliga effekter orsakade av andras bruk.

Regeringen bedömer att det är angeläget att det utvecklingsarbete som har bedrivits under de senaste åren, riktat mot barn som anhöriga, fortgår. Ett långsiktigt och utvecklat arbetet inom området där samtliga berörda myndigheter samverkar är centralt för att uppnå målsättningarna i ANDTS-strategin men också för att förbättra situationen för barn i familjer med skadligt bruk, missbruk eller beroende, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning, där samtidigt våld förekommer eller där en förälder eller vårdnadshavare är

allvarligt sjuk eller plötsligt avlider. Regeringen bedömer att även stödet till barn vars förälder eller vårdnadshavare är frihetsberövad ska ingå i uppdraget. Detta då dessa barns situation, på många sätt, kan jämföras med barn i andra situationer där en förälder eller närstående drabbas av allvarliga svårigheter.

Närmare om uppdraget

Utgångspunkten för uppdraget är de mål och insatser som framgår av regeringens ANDTS-strategi för perioden 2021–2025. Arbetet ska dels bidra till att stödja fortsatt kunskapsutveckling inom området, dels att stärka förutsättningarna för att alla som i sitt arbete möter föräldrar uppmärksammar barnens situation och ger dem information, råd och stöd efter behov. Inom ramen för uppdraget bör ingå att fortsatt stärka uppföljningen inom området, utveckla samordnade familjeorienterade arbetssätt inom berörda verksamheter, skapa och upprätthålla stödstrukturer för barn i akuta situationer, stärka insatser riktade mot spädbarns hälsa och utveckling samt nationell samordning inom flera områden, exempelvis i arbetet med våld mot barn.

I arbetet med uppdraget ska Socialstyrelsen fortsätta att ta tillvara de erfarenheter som har gjorts inom regeringens tidigare satsningar på barn som anhöriga. Det gäller även det arbete som har bedrivits avseende barn till frihetsberövade föräldrar och barn som bevittnat eller utsatts för våld. Det är också av stor vikt att skapa synergier med det arbete som i övrigt bedrivs inom ramen för ANDTS-strategin och andra närliggande satsningar t.ex. vad gäller det hälsofrämjande arbetet, arbetet med psykisk hälsa och arbetet med mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Detta förutsätter att Socialstyrelsen arbetar utåtriktat och i dialog med myndigheter, kommuner, regioner och andra viktiga aktörer inom ramen för uppdraget.

Det är också centralt att barnrättsperspektivet ständigt stärks och utvecklas i berörda verksamheter och att barn får sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Socialstyrelsen ska därför särskilt utveckla stöd och arbetssätt utifrån ett barnrättsperspektiv. Det kan t.ex. vara material som riktar sig direkt till barn.

I genomförandet ska barns olika familjesituationer uppmärksammas och förutom barnrättsperspektivet, jämställdhetsperspektivet särskilt beaktas.

På regeringens vägnar

Anna Ekström

Andrea Larsson

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevisionen
Finansdepartementet/BA
Regeringskansliets förvaltningsavdelning/Ekol
Folkhälsomyndigheten
Kammarkollegiet
Kriminalvården
Myndigheten för delaktighet
Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
Nationellt kompetenscentrum anhöriga
Stiftelsen Allmänna Barnhuset
Sveriges Kommuner och Regioner